

શ્રી ગણેશાય નમઃ

યોજનગંધા

યાને

લીપ્પમ પ્રતિજ્ઞા

નાટકનાં ગાયનો.

ગાત્રી ગત્રી મિત્ર કરનાર,

વિદ્યાદાસ હેમચંદ્રાઈ ભાવનગરવાળા એન્ડ કો.
શ્રી વિજય ગોત્રમ નાટક સમાજના માલીક
અ. કરાચી,

૧૮૮૧ મિલના મર્ચ હકક પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્થાપીત છે.

દિ. ૨૭ ૧ માર્ચ હરિજીલ વાલજી હાનર અપ્યુ, — જાચી.

આવૃત્તિ પહેલી

પ્રત ૧૦૦૦

સંવત ૧૮૭૩

ચાંદ ૧૮૭૭

કૌમન ૦—૨—૦

પુરુષોત્તમ પાઠ ગ્રંથાલોક

નામદાર મુંબઈ સરકારની

ગવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં વિદ્વાન સરકારી કારકરે અમારી અને વેલી બાદશાહી ચાકુતી અનેંગ વિભાગની જોગ્યાઓ મેના-લાઇઝ કરીને તેમાં કોઇ પણ જાતની નુકશાનકારક સીજનથી એવું સરટીફિકેટ આપેલ છે. અને એ ઉપરાંત રજવાડી દવા અકરારી હોવાથીજ વિદ્યાયત્રમાં પાસ થયેલા મોટા કારકરે, જે મદારાઓ, નવાઓ તથા દેશી અને જાંબી અકરારી અને મોટા સરકારી અમલદારોમાં પણ બહુ વખણાય છે.

બાદશાહી ચાકુતી, અનેંગ વિભાગ

ગમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે, પુરુષોત્તમ કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી વીર્યવિજાતા તમોષસ્વાધી મટાડે છે. અને વિચિત્ર બનાવો બહુ પુરુષોત્તમ બનાવે છે. ખરી મરદાઇ આપનાર અને નજીબા માણસને પણ જુવાનુ બનાવે છે. અને દવા વાપરવામાં કોઇ પણ જાતની પરેશાની જરૂર નથી. ૪૦ જોગ્યાની ડોઝી એકના રૂપીયા દશ, પચાસની ડોઝી રૂપીયા દસ.

બાદશાહી યુનાની લેપ

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ જનાયેલ છે; તે નસોમાં તાકાત આપે છે. ખરું પુરુષોત્તમ લાવવા માટે આ લેપ દરેકદમ જરૂર છે. એકની ડોઝીના રૂ. આઠ દવાઓનું પોરુષ અર્થ જુદું.

કરકર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકુમાર-કોઠીયાવા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૨૪૮- વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ ટોચ નગં ૫।

વિષય ૬- : ૨-૪

પાત્રોની ઓળખાણ.

પુરુષ પાત્રો.

શીવ.....વિશ્વની ત્રીજીર્તિ બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશમાંના એક દેવ.

પરશુરામ.....ઈશ્વરી અવતાર એકવીશવાર નક્ષત્રીય પૃથ્વી કરનાર.

શાંતનુ.....હસ્તીનાપુરના ચક્રવર્તિ મહારાજ.

દેવવૃતકુમાર } ગંગાજીને પેટે જન્મ લીધેલ મહારાજ શાંતનુનો
 હાથકુમાર } કુમાર.

દીમીર.....ગંગા કીનારાના ચાંચીઆઓનો સરદાર

તર્કસી હ } મહારાજ શાંતનુના સમયના જગીરદારો રાજ્યના
 વિતર્કસી હ } નેતાઓ.
 તાત્પર્યસી હ }

તરંગસી હ.....તર્કસીંદનો છોકરો

ફડફડશંકર.....એક ઢોંગી બ્રાહ્મણ

બાથડાશંકર.....એક અધુરીઓ દૈત

અડગડશંકર.....ફડફડશંકરનો સાગો.

મોમો.....એક મોચી.

સ્ત્રી પાત્રો.

સીલડી.....શંકરની સ્ત્રી પાર્વતી.

ચોજનગંધા...હીમીરને માછલીના પેટમાંથી મળી આવેલી એક છોકરી,
પરંતુ એક તપસ્વી દ્વારા રાખના વીર્યથી ઉત્પન્ન
થયેલી કન્યા.

રસકુમારી.....તર્કસીંહની છોકરી, અને તાતપર્યસીંહની ભાગી પત્ની
પ્રવીણા.....તર્કસીંહની છોકરી, પરંતુ પાશ્વળથી એક તપસ્વીની.

ઉરમી.....તર્કસીંહની સ્ત્રી

કુલી.....દ્વંદ્વશંકરની સ્ત્રી

છકેલી
છબીલી } એ નાયકાઓ.

પુર્વ વૃતાંત.

એક વખત હસ્તીનાપુરનો પરાક્રમી રાજા પ્રતીપ ગંગાના કીનારા ઉપર શીકારે ગયેલ તે વખતે ગંગાના જંગમાંથી ગંગાજી પોતે પ્રગટ થયાં ને પ્રતીપના જમણા સાથળ ઉપર બેસી, ગોતે પ્રતીપની સાથે પરણવાનો નિચાર જાણાવ્યો, પરંતુ પ્રતીપ ધણોજ બુદ્ધિશાળી હોવાથી ગંગાને એમ જવાબ આપ્યો કે “ જો તું મારા ડાળા સાથળ ઉપર બેઠી હોત તો હું તારી સાથે લગ્ન કરત, પરંતુ તું મારા જમણા સાથળ ઉપર બેઠી છું તેથી તું મારી દીકરી અગર તો દીકરાની વહુ થવાને યોગ્ય છું, માટે જો તારી ઇચ્છા હોય તો હું તને મારા પુત્ર શાંતનુ સાથે વરણું.” ગંગાએ શાંતનું સાથે વરણું કબુલ કર્યું પણ એવી શરતે કે જ્યારે તમારો પુત્ર શાંતનુ મારા એકપણ કાર્યની વચમાં પડશે ત્યારે તેની સાથેનો મારો સંબંધ છાડી હું મારા મુળ સ્વરૂપમાં ચાલી જઈશ આ બાબત પ્રતીપે પોતાના પુત્ર શાંતનુને જણાવી અને શાંતનું ગંગાને પરણ્યો. પછી ગંગાને એક પછી એક માત્ર પુત્રો થયા ને દરેક પુત્રને જન્મતાંની સાથેજ ગંગાએ પોતાના પ્રવાહમાં ડુબાડ્યા; પરંતુ પુત્રોને ગુમાવવા છતાં વચનથી બંધાએલો શાંતનુ ગંગાને કાંઈજ કહી શકતો નહીં જ્યારે ગંગા આડમા પુત્રને

પણ પોતાના પ્રવાહમાં ડુબાડવા આવી ત્યારે શાંતનુ પાછળ ગયો ને તેમ ન કરવા સમજાવી તેથી શાંતનુએ પોતાનું આપેલું વચન તોડ્યું છે એમ કહી ગંગા પોતાના પ્રવાહમાં મુળ સ્વરૂપને પામ્યાં, ને આઠમો દોકરાને શાંતનુને સોંપ્યા પરંતુ શાંતનુએ કંઈ કે આ નહાના બાળકને હું શીરીતે સંભાળીશ માટે તમને સાથેજ લેતાં જાઓ તેથી ગંગા તે પુત્રને સાથે લઈ ગયાં ને શાંતનુને વચન આપ્યું કે આ પુત્ર જ્યારે બરાબર ગોચ્ય થયે ત્યારે તને પાછો સોંપીશ. ગંગાજી પુત્રને લઈ પાતાળમાં ગયાં ને ત્યાં પરશુરામ પામે અસ્ત્રશસ્ત્ર વિદ્યા અને અભ્યાસ અર્થે તેને મુક્યો અને પરશુરામે હર્ષ સાથે એ બાળકનું ગુરૂપદ સ્વીકાર્યું.

આખળા આજના નાટકની રાજ્યાત કિપર કહ્યો તે ગંગાને પુત્ર તેના પીતાને સોંપવા જેવો બરાબર આજે થયો છે, અને શાંતનુ મૃગયા અર્થે ગંગા કાનાં ગયો છે ત્યાંથી થાય છે; આજે પુત્ર અને પિતાનો પરસ્પર પહોંચાઈ મેળાપ છે જેથી તેઓ એક બીજાને ઓળખતા નથી.

હવે ગંગાજીએ પોતાના સાત પુત્રોને જળમાં શામાટે ડુબાડ્યા તે સંબંધમાં એવું જતાં છે કે એક વખત બ્રહ્માજીની ગાયો આઠ વસુઓ ચારી ગયા હતા ને તેમને શ્રાપ થયો હતો કે તમે પૃથ્વી પર જન્મ લેજો. એ આઠય વસુઓને પોતાને પેટે જન્મ આપી હુંકા આશુબ્યથી તેમનો જન્મતાંની સાથે જળમાં ડુબાવીને ઉદ્ધાર કરવાનું ગંગાએ વિચાર્યું હતું ને તે રીતે તેણે સાત વસુઓનો ઉદ્ધાર કર્યો અને આઠમો વસુ તે આ દેવવૃત ગણાય છે.

શ્રી ગણેશાય નમઃ

યોજનગંધા

યાને

ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા નાટકની

પ્રવેશવાર ટુંક હકીકત.

અંક-૧ લો

પ્રવેશ—૧ લો. નદીમાં ગંગા કીનારે દેવજન કુમાર માતા ગંગાના બાળામાં રમે છે એટલામાં નદારાજન શાંતનુ શીકાર અર્થે, ગંગા કીનારા પર ચડી આવે છે, દેવજન કુમાર શાંતનુને શીકાર ન કરવા સમજાવે છે. પુત્ર પિતા એક બીજાને નાહી ઓળખવાથી પરસ્પર અપમાન, ધર્મની ખાતર બંને ગામમાંના યુદ્ધના નિશ્ચય પર, પુત્ર પિતાની સામે યુદ્ધ આરંભે અને અધર્મ સમજી ગંગાનું પ્રગટ થવું, તે પુત્રને પિતા પ્રત્યેના ધર્મ નમજાવવું. ગંગાને જોઈ શાંતનુને પોતાનો પૂર્વજીવ યાદ આવે છે. મોહ ટાળવા માટે, અને શાંતનુને તે પુત્ર પાછો સોપવા ગંગાજી પાતાળમાં જઈ પરશુરામને મોકલે છે. પુત્ર અને પિતા વચ્ચે પરશુરામ ઓળખાણ કરાવે છે. અને બંને જાણ હસ્તીનાપુર તરફ સીધાવે છે. એટલામાં એક હોડકામાં યોજનગંધા કીનારા પર આવે છે, અને શાંતનુનો દષ્ટિ

પાત તે કન્યા પર થાય છે કે જે કન્યાની સુગંધી એક એક યોજન નમાં ફેલાય છે.

પ્રવેશ—૨ જો યોજનગંધાનો આશ્રમ ગંગાના કીનારા ઉપર જોએલ મૂર્તિનું સ્થળ કરતી યોજનગંધા, પ્રેમધેયો શાંતનુ, પરસ્પર મીલન અને શાંતનુનો માયું કરવાનો નિશ્ચય હીમારનું આગમન, શાંતનુનું ખલાસી કહી માયું કરવું, હીમીર પાતાની કન્યાને સળ સાથે પરણાવવા વિચાર કરે છે એટલે ખલાસી શાંતનુનો તિરસ્કાર કરે છે, યોજનગંધા પિતાને શાંત પાડી અંદર લઈ જાય છે, અને શાંતનુ થએલા અપમાનથી પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

પ્રવેશ—૩ જો વાયડાશંકર વૈદનું ઘર કુકુડગંકર અને ધુલી વૈદને ત્યાં દવા લેવા આવે છે, ધુલી વૈદ ઉપર આશંક પડે છે, વૈદ ત્યાંથી ઘરમાં નાશી જાય છે, અને કુકુડગંકર તથા ધુલી બન્ને મોઝીને ત્યાં જોડા શીવડાવવા જાય છે.

પ્રવેશ—૪ થા જાગીરદારોનો ખગીથો રસકુમારીના સખીયો સાથે આનંદ, તાત્પર્યસીંહનું આવવું, એ દંપતી નીર્દોષ એષ્ટાઓ ચલાવે છે. મહારાજ શાંતનુની ચીડી લઈ વિતર્કસીંહનું આવવું તાત્પર્યસીંહ ચીડી લઈ હીમીર પાસે રવાના થાય છે. પાછળથી વિતર્કસીંહની જુદી બદલાય છે. તે રસકુમારી પાસે પ્રેમ માગે છે, રસકુમારી તેનો તિરસ્કાર કરે છે. વિતર્કસીંહ ખળાત્કારનું ધગલું ભરે છે, પરંતુ દેવવ્રત આવી પહોંચે છે, અને રસકુમારીનું રક્ષણ કરે છે.

પ્રવેશ—૫ મો છોકલી છખીલી નાયકાનું ઘર દેવવ્રત કુમારે
કરેલા અપમાનથી વિતર્કસિંહનું તર્કસિંહને પક્ષમાં લેવું. દેવવ્રત
કુમારને વ્યભીચારી હરાવવાનું કાવતું રચે છે. છોકલી અને છખીલી
નાયકાઓને કુમારના મહાલયમાં મોકલી પોતે શાંતનુ પાસે જાય છે.

પ્રવેશ—૬ ઠા લીખ્મ મહાલય પ્રવીણ સાથે નિર્દોષ આનંદ લેતો
દેવવ્રત. નાયકાઓ દાખલ થાય છે. પ્રપંચી વાક્યોથી દેવવ્રતને
સમજાવે છે ને નાચ રડ કરે છે. પછી આંખમાં ડણું પડ્યાનું
ખડાનું કાઢી છોકલી કુમારના શરીર પર લપેટી જાય છે. એટલામાં
શાંતનુને લામ વિતર્કસિંહ દાખલ થાય છે. ને શાંતનુને તે પ્રત્યક્ષ
મતાવે છે, શાંતનુની ન્યાય દ્રષ્ટિએ કુમાર નીર્દોષ અને વિતર્કસિંહ
કાવતું ખાર કરે છે, ને વિતર્કને ધર કરવા તૈયાર થાય છે. પરંતુ
દેવવ્રત વિતર્કસિંહને બચાવે છે.

પ્રવેશ ૭મો કુડકુડશંકરનું ઘર—વાંઝણીના મેણાથી કંટાળેલી પુલી
મરવાનો દોંગ મચાવે છે, તેના લામ ગડગડશંકર તેને સમજાવે
છે ધંધા વગરનો કુડકુડશંકર ધંધો શોધતાં શોધતાં હળમ થાય
છે. પુલી પોતાના લામ ગડગડ શંકર સાથે પીયર ચાલી જાય છે.

પ્રવેશ ૮મો કચેરી—દેવવ્રતને સુવરાજ પદારોહણની કચેરી વિતર્કને
પદબ્રાટ દીમીરના જતાય સાથે તાત્પર્યનું આપવું શાંતનુનું ને
જતાય વાંચી ખેદ કરવું દેવવ્રત તે ખેદનું કારણ પુછે છે શાંતનુ
ખેદનું કારણ કહી શકેલો નથી પાતુરામ પ્રગટ થઈ, શાંતનુના
ખેદનું કારણ સમજાવે છે, અને દેવવ્રતકુમાર તે ખેદને પ્રપાતને
તત્પર થાય છે. તર્કસિંહનું કાવતું. દેખો.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧લો દીમીરનાં કુખમાં—શાંતનુનું સ્મરણ કરતી યોજન-ગંધા, દેવવ્રતકુમારનું આવવું. યોજનગંધાને મહારાજ શાંતનુ પ્રત્યે પ્રેમ હોય તેમ દેવવ્રત સમજી જાય છે. પરંતુ યોજનગંધા ખલાસીનું નામ આપ્યા કરે છે તેથી દેવવ્રતકુમારને શંકા રહે છે દીમીર અને દેવવ્રતકુમારની વાતચીત, મહારાજ શાંતનુને યોજન-ગંધા તરફ પ્રેમ હોય તે સ્પષ્ટ થાય છે યોજનગંધાને પોતાના પિતા સાથે પરણાવવા માટે દેવવ્રતકુમાર દીમીરને સમજાવે છે, દીમીર કેટલાક કોલ કરારનું નકડી કરાવે છે. દેવવ્રતકુમાર તે કબુલ કરે છે. અને બંને જણુ દસ્તીનાપુર તરફ રવાના થાય છે. દીમીરને હાથે યોજન ગંધાને કુંપડીમાં પુરી રાખવાની સગ્ન થાય છે.

પ્રવેશ ૨જો તાત્પર્યસીંહનું ઘર—રસકુમારીનું ચીત્ર ચીતરતો તાત્પર્યસીંહ રસકુમારીના પ્રવેશ રસકુમારીના બાઇ તરંગનું આવવું રસકુમારીને ત્યાંથી આવ્યા જવાનું કહેવું, પિતાશ્રી અહીં આવવાના છે એમ તરંગસીંહ જણાવે છે રસકુમારીનું રવાના થવું તર્કસીંહનું દાખલ થવું તાત્પર્યસીંહને પોતાના પક્ષમાં લેવા તર્કસીંહ સમજાવે છે. તાત્પર્યસીંહ તેમના પક્ષમાં જવાની ના પાડે છે તર્કસીંહ ગુસ્સે થઇ તકવાર ઉઠામે છે પરંતુ તરંગ પિતાની સામે થઇ તેમ કરો! તેને અટકાવે છે. ને તર્કસીંહ આલોખે જાય છે.

પ્રવેશ ૩જો ફડફડાંકરનું ઘર—નવા ધંધાની ધુલ માગતા ફડફડાંકર પ્રવેશે છે હળમત કરતાં આગતી નથી એટલામાં પીયરમાંથી ધૂતી પાછી આવે છે ફડફડાંકર તેને ઘરમાં રાખે છે. વૈદરાજ દવાના પૈસા લેવા આવે છે પૈસા નહીં હોવાથી ફડફડાંકર ધરાકમાં જવાને બહાને નક્કી બળે છે. ધૂતી વૈદરાજને પાછા ફર્યા છે, વૈદ જદ દાનતનો નહીં હોવાથી ધૂતીને મમળતે છે એટલામાં ધરાકમાંથી પાછો રજેનો ફડફડાંકર આવે છે નં ઘરના ગોટાળા જુએ છે ને રૂવે છે.

પ્રવેશ ૪થો શાંતનુનું મહાલય—દેવટનકુમાર દીપીરની ઈચ્છા મુજબ પ્રતિજ્ઞાઓ લે છે અને આજથી પ્રજા કુમારને બીમકુમાર એ નામથી આગામી છે. દેવાના હૃદયમાં સ્વર્પ થાય છે ને આજે બીમકુમારને કાર્તિ વરે છે.

પ્રવેશ ૫મો રાજ્યમાર્ગ—દેવને પ્રતિજ્ઞાઓ કરી જેથી હવે પિતા મને શાંતનુ સાથેજ પરણાવશે, ને મને પેલો બહામી નહીં મળે એ વિચારે યોજનગંધા કલેષમાં, બીમ કુમાર પ્રવીણા સંબંધી વિચાર કરતા દાબલ થાય છે, નં યોજનગંધા તેને પ્રવીણા સાથે પરણ્યાને સમજતે છે પરંતુ બી મકુમાર પોતાનો એકજ નિશ્ચય જાતે છે, બીમકુમાર તાત્પર્યમાદને ચાંચીઆઓને દાખી દેવા ગંગા કીનારા તરફ મોકલાવે છે, નં પ્રજાને સમજાવતા પોતે દવાના થાય છે. યોજનગંધા એવા વિચાર કરે છે કે નં પ્રવીણા બીમ કુમારને પરણે તો કુમારની પ્રતિજ્ઞાઓ ખાટી થાય અને

શાંતનુ' સાથે મને પિતા ન પરણાવે તો માતા ખલાસીનો મોજા
આપ પરંતુ આ વિચારો દીમીર સાંભળી જાય છે તેથી યોજન-
ગંધાને ઇર્ષ્યા આપે છે અને યોજનગંધા યોનાનો નિશ્ચય આપે
પિતાને જણાવે છે.

પ્રવેશ ૬૭૧ તર્કસોહનું ૩૨—ભીષ્મકુમારમાં ઘેઝી પ્રવીણા, યોષીની,
વેશમાં યોજનગંધા ભીષ્મકુમારે જ્ઞાનચર્ચાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે
તેમ જણાવે છે. પ્રવીણાને આ સાંભળી આધાન થાય છે. પ્રવી-
ણાની માતા ઉરગી તે પિતાને નહાનાગ્ન પામે ન્યાય લેવા જવા
સમજાવે છે.

પ્રવેશ ૭૭૧ ઉમેરો ૩૨—પ્રવતના ખજાજાટથી તે પિતા શાંતનુ' સભા
યોજન ગંધા પર દીમીરનો બુદ્ધિમંતુ શાંતનુ' વેણ જલદી જ આવવું,
ભીષ્મને દ્રવ્ય નામે લાગ્યું, અને નાન પ્રવત વચ્ચે વાતચીત.
ભીષ્મને શાંતનુ' શાંત પાડે છે. પછી શાંતનુ' દીમીરની સાથે 'કરલુંક
લખકર મોજાવત જાય છે. ભીષ્મકુમાર તત્કલિતકરને લગામમાં હસાવે છે
ને કરી પ્રવતની સામે યુદ્ધ કરવાની તૈયારી કરે છે, પ્રવતમાંનો
શુદ્ધિશાળી નેના હમાને મગજાવે છે. કુમારને ધર્મ સંકટ જણાય
છે. પુત્રનું દુઃખ કાપવાને અર્થે તેની માતા ગંગા પધારે છે, અને
યોજનગંધા તે માથામારની ફાકરી તથી પાપ હારીની કન્યા છે
અને ખાત્રા આપે છે. દીમીરને તો તે માજલીના પેટમાંથી મળી છે
તેને તો તેને ઉછેરને મેલીજ કરી છે આ મુદ્દાનાથી પ્રવત શાંત
જાય છે.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧લોઃ બગીચોઃ—સખીઓ સાથે પ્રવીણા બીમકુમારે લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓથી તેના હૃદયમાં કલેષ. રમકુમારી સગાચાર આપે છે. કુમાર હવે તને નહીજ વરે તેથી પ્રવીણાનો તપ કરવાનો નિશ્ચય ને હિમાલય પર પ્રગાણુ.

પ્રવેશ ૨જો શાંતનુનો મહેલ—પ્રજા અને ચાચીઆઓની શાંતિ આતે આનંદ. સાથે મદાનગ્ન શાંતનુનું પ્રવેશવું. ન્યાય લેવાને બહાને આવેલી યોજન ગંધા, ન્યાય ઘંટના અવાજ, યોજન ગંધા પોતાના ખલાસીને બોલે ન્યાયની વાત બુઝી જાય છે, યોજન ગંધાના ખલાસી તરફના પ્રેમની કસોટી. છેડે ખલાસીએ આપેલી હીમ્મતથી હાર્દીન થઈ વિદાય.

પ્રવેશ ૩જો ફડફડશંકરનું ઘર—ફળમત કરતાં એક પડાણુને અચ્છો લગાડવાથી ગભરાતો ફડફડ; પડાણુ આવી જમૈયો ખતાવે છે, પુલી આખ છમારા ચક્કાં છે પણ પડાણુના વેગમાં ખતેરીને સુધારવા આવેલો ગડગડ ખંનેને સુધારવા નિશ્ચય કરે છે જમૈયાની ને મોતની ખીકથી ખંને ઠોકણે આવે છે. વૈંનું લેણું પતાવે છે.

પ્રવેશ ૪થો તાત્પર્યસીંહનું ઘર—તાત્પર્યસીંહ ખીજાનામાં પડ્યો છે એટલામાં તર્કસીંહ ત્યાં આવે છે. દવાની જગ્યાએ ઝેર પાવા નિશ્ચય કરે છે પરંતુ તરંગસીંહને લઈ હિર્મિ આવે છે ને તર્કસીંહનું મજાતરું પુટી જાય છે. ને તે પાછો જાય છે. રસ.

કુમારી સહોદરના સ્નેહની પ્રસંશા કરે છે. તરંગ ઘેર જાય છે એટલામાં રસકુમારીનું હરણ વિતર્કસીદ કરી જાય છે, ને તાત્પર્ય તેની પાછળ જાય છે.

પ્રવેશ પમેા હિમાલય—પાર્વતીજીનું બીલડીના વેશમાં શંકરને છળવા આવવું. પતિથી તમ્બએલી સ્ત્રીઓના હૃદયમાંની પ્રવીણના દ્રષ્ટાંતથી બીલડીએ શંકરને કરાવેલ ખત્રી. બીજમ પ્રતિજ્ઞા ભંગ નહિ થવાથી પ્રવીણાનું પૃથ્વીમાં સમાવું. રસકુમારી પર વિતર્કનો ત્રાસ, ને પ્રભુએ કરેલી સત્તાય શંકરે વિતર્કનો વધ થતો અટકાવેલો બીલડીએ ગ્રીણાને પૃથ્વીમાંથી પાછી બોલાવી બીજમને સોંપવી બીલડીના વેશમાં પાર્વતી હોવાનું જણાતાં સર્વને શીય પાર્વતીના દર્શન. બીજમે પીતાનો લગ્ન પ્રસંગ સ્વહસ્તે પાર પાડવા કરેલા આગ્રહથી શંકર પોતાને બદલે તેના ગુરુ પશુનામને મોકલવા કદી આનંદ સાથે અદ્રશ્ય થવું.

પ્રવેશ ક્રમેા લગ્ન મંડપ—પરશુરામ મહારાજ શાંતનું અને યોજન ગંધા સાથે પ્રવેશે છે. યોજન ગંધાને શાંતનું સુકાની શબ્દનો અર્થ સમજાવે છે. બંને દંપતી બીજમને વરદાન આપે છે રસકુમારીનાં તાત્પર્યસીદ સાથે લગ્ન છેવટે શાન્તનુ યોજન ગંધાનો લગ્ન પ્રસંગ પુર્ણ થતાં બીજમ અને પ્રવીણા આ બંને નૈપતીક ધ્વજચારી અને ધ્વજચારીણીને પરશુરામ મહેલે સત્ય લોકમાં મોકલવા માટે લઈ જાય છે.

યોજન ગંધા

યાને

ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા નાટકનાં ગાયનો

અંક ૧લો.

બાળાઓ—

૧

સ્મરણ શરણ શુભ કરન રૂં

શાંત સદા શીવ તારૂં

લકતપાલ દીન દયાલ આહો બાલ ધારી વહાલ

મ ગળકર વીંધુ મારૂં.....સ્મૃ

જગનાયક વરદાયક આપો સુખ શાન્તિ વિશ્રાંતિ

કાર્ય સફળ કરી મારૂં.....સ્મૃ

બાળાઓ—

૨

હવે હર્ષથી પ્રયોગને વધાવવા

પુત્રધર્મ પ્રહાર્ય સમજાવવા.....હવે

શુદ્ધ પ્રેમ નીતિ ન્યાયને જતાવવા

પુણ્ય પ્રેમથી રચ્યું છે નવીન નાટ્ય આ

રસ ગ્રાહી રસ પીને જાણે

સહુ આચરતાં સુખીયાં થાણે

હાથ બેઠી નાથ અમે નીત્ય યાચીએ.....હવે

ગાથા—

૩

સાંભળ સુત તું વડાજી ધરી
 હું જે કાંઈ સમજાવું
 પુત્રધર્મની પુરી દીક્ષા ભાવે હું આપું
 સ્નેહથી હૃદય શાન્તિ સ્થાપું.....સાંભળ
 નીજ પીતા તણું પ્રીય કરવા
 ઇચ્છાને આધીન કરવા
 ફરી જન્મ નહીં અહીં ધરવા
 એ આચર સ્વર્ગ વિચરવા.....સાંભળ

ચાજનગાથા—

૪

નયન મીલાવી ગયા રાજ રસીલા
 હા દીવાની ફરેં છું
 સરીતાના તટે જે નીહાળી
 ધ્યાન તે છબીનું ધરેં છું.....નય
 મનોહારી મુર્તિ તારી
 લાગે છે એ પ્યારી ંડાલા
 આવો આવો બહેલા
 હા જપું છું હા રમરેં છું
 બેલા દીવાની ફરેં છું.....નયન

સા-તનુ—

૫

પ્રભુ મારી મતિ લભાવી

ચીત ચળાવી ગઇ આ નારી હાય દશા આ શી મારી

ચાલી ગઇ વેલો કહી જે

એજ સુંદરી જો મળે

આપીશ સુખ ને સ્થાપીશ હૃદયે.....પ્રભુ

કુલી—

૬

ઠંડા ઠંડા કેવી રહીયાળી મીઠી ને મરમાળી

મારી આંખલડી અણીદાર છે.

ખીલી જોખનની ખહાર આખા જીવનનો સાર

મારો સુંદર કેવો શબ્દાર છે.....ઠંડા ઠંડા

વીરહ તાપે હાય તપેલી ચેવન મદ મલકાતિ

ગજ ગામીનું ને મદમાતિ કટી કેવી લચકાતી રે

હું ચાહું છું મયકાતી.....ઠંડા ઠંડા

કુલી—

૭

હાં હારે ધીમીધીમી ચલેથી ચલે પ્યારા

ફડફડ-પ્યારી ન મારો નયનોના આવા ઇસારા

કુલી-આવું મીઠું ખોલી શરમાવો શાને

સાવ જાળી લોળીને લભાવો શ ને.....ધીમા

ફડફડ-ખાસાં તને ખાસડાં અપાવું

જોઇ તેવા જોડા જડાવું

કુલી-જ.સો કેમ ખાસ ખ્યારા પાસ આવેને મળાવે નાર

ફડફડ-ખીલી છે બહાર ખારી

કુલી-પ્રભુ આપ પ્રેમ ખ્યાસી

ઉડાવી મારી ઉઠારી

પોસો છો પ્રેમેથી પ્રાણાધાર.....ધીમીં

સખીઓ—

૮

ખીલીખીલી સખી સુંદર ઠેવી મહારી આ કુતલાડી

પુષ્પ પરાગે પ્રપારે મનોહર

મદન મધુકર પુઠે પડે છે અનાડી....ખીલીં

વીકસીત મહારી વાટીકા

વીકસીત અંગે અંગ

જામળ અંગી કામીની

નીરખી ભમે અનગ

વેલીઓ વૃક્ષને વળગી રહી છે

પહેરીને પુષ્પોની મોહક મનહાર ચાડી.....ખીલીં

સખીઓ—

૯

છોડ સખી છોડ છોડ તું કેડ

રસકુમારી—સરખે સરખી સાથ મળી

સહુ જ્ઞાને શરમાવે જ્ઞાને ભરમાવે....છેડં

સખીઓ—મજબ હપાધી આવી તું વ્યાપી ક્યાંથી લાવી

રસકુમારી—અંતર આધી વ્યાધી કરતાં બહુજ ખૂબીવરાવે
કેમ કવરાવે.....છાંડ૦

રસકુમારી—

૧૦

રસ થેલડા શીખવી સ્વામીની સેવા

તાર્પર્ય—અલખેલડી મળશે મીઠા મેવા

રસકુમારી—તનમનધન અરપણુ કરું

તાર્પર્ય—રમણી તને રાજ રમરું.....થેલડા૦

તાર્પર્ય—ચાટી ગયું છે ચીત

રસકુમારી—પ્રેમથી નીલાવો પ્રીત

કામળ હૃદયના છા કેવા

શાળા છા સરદાર રામા હૃદયહાર

પ્રીતે પ્યારા નીલાવો હુલાવો કુલાવો નાથ.....થેલડા૦

નાયકા—

૧૧

કેવી કામળ હું કળી

જાએ જોતાં ચીત ચળી

શુભાની જાય ગળી.....કેવી૦

નયને! નચાવું રસીક રીઝાવું

પ્યારાને મારાને આંખોના તારાને એક ઇસારે મનાવું

ચોલનના બહારને હું પુરો ખીજાવું

ઠટી લયકાવું, લોલાવું ચળાવું.....કેવી૦

તર્ક-વિતર્ક—

૧૨

અટપટી અટપટ અજળ જમાવી

કરવા ઇચ્છીત આજ

છળમળ કળથકી પળપળ છળ થકી

નિશ્ચે કરશું નાશ.....અટપટી૦

સ્વતંત્ર ચાલશું સ્વતંત્ર મહાલશું

ભાગીર તણા ભેરને પુરું જમાવશું.....અટપટી૦

પ્રપંચને જીતી વીદેશમાં ભમી

આનપાન વૈભવો ને મોજ માણશું.....અટપટી૦

પ્રવીણા—

૧૩

કોમળ વેલી કેડી આ ખીલી સુંદર આ સોહાય

ભેતાંજ મન લે ભાય હમ્મકું અતિ હરખાય

રચના રચી છે રમ્ય મનોહર.....કોમળ૦

એ ભેધ ગઇ મેહી લોળી હું નાર કૃતી તારી ન્યારી

હિદાર વીલુ તુજ એ ઉપકાર

સર્વે એ જન સુખકાર રચી છે.....કોમળ૦

નાયકાઓ—

૧૪

સંગતના રંગમાં રેલો ળસ રેલો

માનીને મોહન દીવને ખોલો ખોલો ખોલો....સંગતના૦

મનહર મોહન રસીઓ રીઝાવાને

જીવન આરામ જરા ખોલો ખોલો ખોલો....સંગતના૦

આબ્યાં છીએ અમે લેવાને લ્હાવેરે
જુલાવી જુલે જરા જુલો જુલો જુલો.....સંગતનાં

૧૫

ફડફડ—જાઓ જાઓ તમે દુર જાઓ

કુલી—ના, ના, નાથ હજમ ન થાઓ

ગડગડ—આમ કયાંથી તો આખર જશે

લોકોમાં વગાય બધેય બોલાશે

ગગાર માંહી ગણાશે.....ના ના—

ફડફડ—ખસ ધધો આદરવાનો લઈ કોયળી હું ફરવાનો
ને હજમતો કરવાનો

કુલી—હાથ મારો પીટવો હી છે તારો ઉટ્યો

કેવો સુરજ ઉગ્યો મારો

ફડફડ—જો જો ચારો તો આંખ ન મારો.....જાઓ

અંક રજો.

યોજનગાંધા—

૧૬

માછટ્ટી જ્યાં ત્યાં જામાં ઘર ભૂગી તું ભટકામાં....માં

જાળ અમરી અચ તાળી આ તેમાં તું લપટામાં

મીઠા જળને મુઠ્ઠી ખાસ સમુદ્રમાં લોભામાં.....માં

પહેલેલી પેષ ધ જેમાં તેને લુલી જામાં

શોડું પણુજળ મીડું આ છે મોટામાં લલચામાં....માં

લીખ—

છે પુત્ર તણાએ ધર્મ સદાયે પીતાતણું પ્રીય કરવું—છે
કરવું સોધી સુખ કરવાને પ્રયત્નમાં કરવું

પિતાનું ઇચ્છીત આચરવું

કહેવ કાપવા શાંતિ આપવા

તત્પર થઈ કરવું.....છેપુત્ર

રાજ્ય ભુવન કે વૈભવ સંભળા

અર્પી પ્રીય કરવું સહેજમાં સંસારે તરવું

પ્રભુ પડે દેવા પણ તેથી પાછા નવ કરવું.....છેપુત્ર

તાતપર્ય—

સુંદર છબી તુજ આ અંતરમાં મહારા જેહ ઠરી છે

કલમ કરે પ્રહીને મેં ખ્યારી આજે આલેખી છે

સુંદર નેપુર પગનાં તારા પણ તેં કેમ નહિ ઝણકે

કંકણ આ કરનાં કેવાં છે તે પણ નહિ કંઈ રણકે

રસકુમારી—નેપુરને કંકણે રણકશે ક્યાન સડીત અહીં જોશે

વદન વિકસી ંહાલા ંહાલે આવ અહીં જો કેશે

રસકુમારી—ંહાલા હું કરીશ ઉપાય મનવાંચીત વરના

તાતપર્ય—તો તારો મુજને ધાર રમણી રસ ભરવા

રસકુમારી—વિકસીત મારી ચોવન વાહી આપ બને રસભાળી

રાખો આ હારાને ખ્યારા સ્નેહ સહીત સંભાળી

તાત્પર્ય—રસ વેલડી રસ વાળી

રસકુમારી—શું હું વેલી

તાત્પર્ય—ના મદધેલી

રસકુમારી—રસમાં રેલી રણેશું રસીયા.....૦હાલા૦

૨૦

કુલી—રસ ભરીયું આ ચોવન માઈં અંગે બધે આજ

વૈદ—સપડાંયો પ્રભુ પાછો શાને આને નમળે લાજ

કુલી—મદન સતાવે ઝડાવરી બનાવે

વૈદ—શરમ ન આવે આખરુ શુભાવે.....રસ૦

ફડ—હાય હાય શું માંડયા આળા

બે બે આ ઘરનાં ગોટાળા

કુલી—અલળેના આવીને ભેટો રમણીને રીઝાવા રાજ....રસ૦

ફડફડ—ચેટક ચળા આંખ ઉઝાળા

વૈદ—હાય હાય કયાં કાહુ દહાળા

કુલી—ઓ રસધેના બની હઠીલા કેમ કરેછો બહુ નારાજ—રસ૦

ચોજનગંધા—

૨૧

નાથ શીરીતે નીલાવું આવે સહન ન થાયે

કહું જઈ કયાંએ દુઃખની કહાણી

ફસાણી હું તો અનગ પાસમાં.....નાથ૦

ક્ષણ ક્ષણ વિચારે આવે આવીને કોણ બચાવે

ઘાલાંચો સર્વ સતાવે નયને નીકા નવ આવે
 વીરહે વેલી બનાવી રોતાં રજની વીતાવી
 લાગ્યે શું આમ લભાવી ક્યાંથી આકૃત છે આવી
 ક્યાં કહું.....નાથ૦

લીખ—

૨૨

સુધારો શીરીતે બાજી સદાજે તાજીને તાજી
 બીવારો બે ઉપાધીને વધે છે અંગમાં વ્યાધી....સુધારો
 પળેપળ બાય એ બાજી જુઓને આમ પલટાતી
 નથી કોઈ જીવન માંદી કદાપિ શાંતિ દેખાતી....સુધારો
 કરો કોટી પ્રયત્નો પણ નથી મીઠ્યા થતું લાવી
 ફરજ પુરી કરી જ્યાં એક બીજી લાગ્યમાં આવી....સુધારો

યોજનગાથા—

૨૩

વચન દઈ ફરવું તે કરતાં મરવું મુજને છે ખ્યારું
 સુખ લોગવવા વિકાસ વધારાં
 લાલચમાં લેલે લપટવા કેમ કરો છો પ્રયત્ન આવા
 સ્વાર્થ તણી બાજી એ સઘળી આપ બીજાનો શાસારું—
 બાળકનું હીત મનમાં ધરવા સતાવેને સુખીયાં કરવા
 કેમ બને છો બહુ બેપરવા
 ફરજ બળવો વડીલ તણી એ માનીને કહેવું પારું....૧૦

મ્રવીણા—

ંડાલા વીના ંડાલા વીના હુ બેડી રસ છઠ્ઠકાતી
 ખીલી કળી ખરી જાય રસ ભરી ઉડી જાય
 પીથુ ભ્રમર વીનાં ભટકાતી.....ંડાલાં
 આંનાં રસીકબર અધીક રીઝાવુ રનેહ રસે નવરાવું
 અધરા મૃતનું પાન કરાવું રતી રગ ઉડાવું
 મોહન મહમાતી મલકાતી.....ંડાલાં

રસકુમારી—વરશે એ તુજને રસીક કુમાર રસ સરહાર
 કરવાને સુખમય તુજ સસાર ધીરજ ધારનેરે....વરશે
 કરશે તુજ ઇચ્છીત એ કીરતાર કરુણાગાર
 સહુને છે જે એ સરજનહાર ધીરજ ધારનેરે....વરશે

મ્રવીણા—સુંદર વર વરવા દીર લોભાય મન મુંઝાય
 આશાઓ ક્યારે પુરી થાય મન ગભરાય છેરે....વરશે

શાંતનુ—

વામા સારૂ ંપાધી પાળી આવી આ જાગ્યમાં
 દુઃખ આ સહેવાય નહિ લખ્યું જે આ લક્ષાટ મહીં
 નીશઢીન આધિ ઉપાધી જીવનમાંવામા
 જાવી મીઠ્યા થાય નહિ શાંતી સચવાય નહિ નીશઢીન

અંક ૩જો.

પ્રવીણા-સખીઓ—

૨૭

ખીલી છે ચાંદની આ ચોકમાં રે બેન
 ન્યાવો ઝીલો અમૃતએ રસ ભણું રે બેન....ખીલી છે
 બની છે કોકીલાઓ ગાનમાં મસ્તાન જેવી
 નૈદાસી ચંદ્રકીર્ણ સ્પર્શથી આ કુમુદ કેવી
 વાયુરાજ આજ નહો વેગથી રે બેન.....ખીલી છે
 શીતળ જળના સ્પર્શથી અંબજ શીતળ થાય
 પણ શીતળ શરી કીર્ણથી હૃદય શીત બની જાય
 એ સઘળું જન મુખ અર્થે અર્પાયું રે
 તો પણ સખીશું મન તારું મરડાણું રે
 જોલો આજે ચીતમાં આ શુ થયું રે બેન....ખીલી છે

પ્રવીણા-સખીઓ—

૨૮

મુખ રૂપ સખી વર જરવાને
 તપ આદરવા પ્રીય આચરવા
 તદ રૂપ બની સાગર તરવા.....મુખ રૂપ
 નીજ નાથ જૈના ગઈ લાન લુલી
 રખડું રવડું અહીં હું અટુલી
 રસ પુરણ એ શરી છે મારો
 મણી એ કણી હેમની હું ધારો.....મુખ રૂપ

અખળા તણી અર્જ ઉરે ધારે

તરણી ગણી આ તરણી તારે

રૂખીએ.—રસથી તુજ જીવન ભરવાને

તપ આદરજે પ્રીય કરવાને.....સુખ ૩૫૦

શાંતનુ—

૨૯

શાંતી શાંતી સ્વાગ ઉરમાં જાણાએ

દીસકુ આનંદ થકી અનિ ઉભરાયે.....શાંતી૦

કુમાર તણુંએ શાળાં કામથી શાંતીને

પાત્રી છે મન ને ગઈ વીપતીઓ વામી એ....શાંતી૦

પુત્ર માગિત સુખ રૂપ ગણાએ

ન્યાય મુર્તિ મમ લીધે જણાયે.....શાંતી૦

૩૦

શાંતનુ—તારા વીના થેલો હું ગુણીયલ ગોત્રી

ચોજનગંધા-અરસ પરમ સુખ થાય એ ઉપાય ને લેવાય....

શાંતનુ—ધીજને ધાર વડાતી ખીવાને પ્રેમ પ્યાલો

વરસો વિતાવ્યાં વડાલી જેમ જીવે એમ તો સુખ થીન....

ચોજનગંધા—ઝાચા છો રવામી મારા ઉગરો દીન દારા

અંતે આવીને વડાલા સ્વાય ને દેવાય તો જીવાય....તારા૦

૩૧

કુલી—હવે સુખ પામી પ્યારા સુણી સારા વિચારે આ

રંગમાં રેલી આનંદ દેશું કરશું લીલા દહેર....હવે સુખ૦

આવી મધ્યું જે લાગ્યેમાં તેને લોગવજે લરથાર
 આ બુવતીને લાવે નીલાવો પુર્ણ ખતાવી ખ્યા
 ફડફડ-આનંદ આનંદ આજ થયો ને સર્વ મધુ
 કુલી-રહીશ રાણી થઈને તમારી આપ છો મારા ભુપ.....

૩૨

રસકુમારી-કરે છે ખેનને કાજે પ્રયત્નો લાઇ તું કોટી
 બચાવે છે અમોને તું રચીને યુક્તીઓ મોટી....કરે છે
 તરંગ-નયો કીધું વધુ કાંઈ ફરજ મારી બળવી છે
 તમારા સ્નેહને અંગે મને એ બુદ્ધિ આવી છે
 રસકુમારી-સમાઈ જે સહોદરની કહી શોધી નથી જડતી
 નથી કોટી પ્રયત્ને કે કપાયાથી બુદ્ધિ પડતી.....કરે છે

પાર્વતી—

૩૩

જાગો જરૂર યોગ સાધી યોગીરાજ
 ખાંધી મન ઇંદ્રીયો બેઠા શું આજ
 વિતાવ્યા વડાલા મેં કેવા ખટ માસ
 ઉપજ્યો અંતરમાં વિયોગેથી ત્રાસજાગો
 હરી હું હારી કરે લાચારી
 બોલોને બાળા લોળા મહારાજ.....જાગો
 સેવા તમારી કરવા અમારી
 જાગી છે જ્યોતી હૃદય માંહી આજ.....જાગો

દુઃખના હરીયે શું કરીયે તો પાર તરીએ
 વિષો-ધીને વશ કરીએ.....દુઃખના૦
 ભીંચમે ભુલાવ્યું ભાવી બાણ બધી બદલાવી
 અંતરના દુઃખ ક્યાં જઈ કહીએ
 સંગ્રીત સુખ દુઃખ સહેવાં પડે છે
 નેહ નીભાવી લઈએ
 સહેલે તરીએ ભકતી રસ અંતર ભરીયે
 કીર્તિને અમર કરીએ.....દુઃખના૦

સર્વ—

૩૫

પ્રીય થયું પ્રભુ પરશુરામ હાથથી
 પુણું છે થયે પ્રયોગ આજનો સરસ્વતિ.....પ્રીય૦
 પ્રભુ કૃપા થકી પુત્ર ધર્મ પાડ્યો.
 આનંદ આનંદ સર્વ સ્થળે થયો
 હરનીષ નસું હર્ષથી.....પ્રીય થયું૦

ૐ શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

સમાપ્ત.

વગર ઈન્જને વાળ કાઢવા માટે

બાદશાહી સાબુ

- બાદશાહી સાબુ—દુકાનથી વાળ દૂર કરવા માટેના
બાદશાહી સાબુ—ચામડીના અસલી રંગ રાખે છે. સુંઘાણી પડે
બાદશાહી સાબુ—હિંદુસ્તાનમાં દબંગરો દુકાનો પર મળે છે.
બાદશાહી સાબુ—વાપરનારો સંપૂર્ણ સંતોષ પામ્યા છે.
બાદશાહી સાબુ—ચામડીના તમામ રંગ નાબૂદ કરે છે.
બાદશાહી સાબુ—દર હપતે વાપરવાથી તુકશાન બહુ જ નથી.
બાદશાહી સાબુ—ગુપ્ત લાગેલા વાળ સારી રીતે કાઢે છે.
બાદશાહી સાબુ—ત્રણ સાબુના બોક્સ એકનો રૂ. ૧, બે. ચાર રૂ.
હિંદુસ્તાનમાં જગે જગે વેચવા માટે એજન્ટો બોલાયે

સફેદ વાલ કાળા કરવા માટે

બાદશાહી હેર ડાઈ

આ ખીજખ એક જ વખત લગાડવાથી સફેદ વાલ કાળા કે
રંગ બેરાજ થાય છે અને મહીનાના મહીનાઓ સુધી કાળા ન
માલમ પડે છે બાદશાહી હેરડાઈથી કાલ પીળા રંગના વાલ નહિ
અસલ કાળા સુંવાલા વાલ થાય છે કીચડ બાદથી એકના
આના પેપ્ટેજ બુદ્ધ કીમત બાદથી ત્રણના રૂ. ૨ બે. બુદ્ધ
સર્વે જાતનો માલ મકરાનું ઢાકણ:—

સી. સી. મહાજન એન્ડ

શિખ મેમજી રસ્તો, સુભા

